

Jari Jalava

24.7.2022

Sosiaali- ja terveysministeriö

Viite: Lausuntopyyntönnö VN/1527/2022

Lausunto hallituksen esitysluonnoksesta laiksi tartuntatautilain muuttamisesta

THL kiittää mahdollisuudesta antaa sosiaali- ja terveysministeriölle lausunto tartuntatautilain väliaikaisista säännöistä, niiden jatkamisesta ja muuttamisesta.

Säännökset, jotka koskevat terveysturvallista maahantuloa (16 a–16 g §:t)

Pandemian edetessä saadun kokemuksen valossa on selvää, että maahantulopisteillä tehdyillä terveysturvallisuustoimilla ei ole voitu eikä voida tulevaisuudessakaan täydellisesti estää koronaviruksen ja sen eri muunnosten leviämistä Suomeen.

THL katsoo, että rokotuskattavuuden ollessa hyvä ja rokotuksilla hankittu immuniteetin suojatessa hyvin vakavalta tautimuodolta kansanterveys ei ole uhattu vaarantua, joten maahantuloon liittyvien pykäliden voimassaololle ei ole enää tarvetta.

Säännökset, jotka koskevat Covid-19-tartuntaketjujen katkaisua tehostavaa tietojärjestelmää koronavirukselle mahdollisesti altistuneiden tavoittamiseksi (43 a – 43 i §:t)

Covid-19-tartuntaketjujen katkaisua tehostavaa tietojärjestelmää koronavirukselle mahdollisesti altistuneiden tavoittamiseksi ei ole perusteltua jatkaa enää 30.6.2022 jälkeen epidemian tilanteen, tartuntatautien testauksen ja jäljityksen muutosten sekä käyttäjämäärän vähenemisen vuoksi. Tietojärjestelmä ei ole enää tehokas työkalu siinä tarkoituksessa, johon se on alun perin valmistettu.

Säännökset, jotka koskevat ravitsemistoiminnan rajoituksia (58 a §)

Ravitsemisliikkeisiin liittyvien altistumistilanteiden määrän arviointi on haasteellista. Altistuneiden todellisen määrän arvioidaan olevan raportoitua määrää huomattavasti suurempi, sillä pienempiä altistustilanteita on paljon ja hyvin usein altistuneiksi voidaan nimetä tai tunnistaa vain oman seurueen jäsenet eikä muita, toisilleen tuntemattomia asiakkaita. Sama koskee myös ravitsemisliikkeissä tapahtuneiden tartuntojen määrää, joka on todennäköisesti aliarvio johtuen sekä raportoinnin puutteesta että siitä, että tartunnan lähde jää nykyisellään suurella osalla tapauksista selvittämättä. Suomessa on aluehallintoviranomaisten mukaan lähes 10 000 anniskelulupaa ja niiden piirissä 3,2 miljoonaa asiakaspaikkaa.

THL luokittelee tartuntariskin suuruuden ja leviämispotentiaalin arvioinnin perusteella baarien ja pubien, karaokebaarien ja yökerhojen sisätilat merkittävän riskitason ympäristöiksi, ulkoilma-anniskeluterassit kohtalaisen riskitason ympäristöiksi ja vastaavasti henkilöstöravintolat sekä ruokaravintoloiden sisätilat ja ulkoilmaruokailu-terassit vähäisen riskitason ympäristöiksi. Laitoksen arvio on, että alkoholimyyniin keskittyvissä ja myöhään auki olevissa ravitsemisliikkeissä vallitsee erittäin merkittävä tartunnan riski erityisesti rokottamattomille tai vain osittain rokotetuille henkilöille. Ottaen huomioon ko. ravitsemisliikkeiden riskitason sekä erittäin suuren

Jari Jalava

24.7.2022

asiakaspaikkojen määrän, voi ravitsemisliikkeiden toiminnan rajoittamisella olla hyvin suuri merkitys epidemiatilanteen hallitsemiseksi.

Yllä olevaan perustuen THL arvioi, että 58 a -pykälän voimassaoloa on syytä jatkaa.

Säännökset, jotka koskevat muita toimenpiteitä epidemian leviämisen estämiseksi (58 c-h §:t)

58 c §: toimijan velvollisuus huolehtia tartunnantorjunnasta mm. tarjoamalla asiakkaille ja osallistujille mahdollisuutta käsihygieniaan ja riittävän etäisyyden pitämiseen on tärkeä osa epidemian hallintaa kuitenkin samalla mahdollistaen toiminnan katkeamattoman jatkumisen. THL toteaa, että pykälän voimassaolon jatkaminen on perusteltua.

58 d §: mahdollisuus estää tartuntoja rajoittamalla osallistujien määrää. THL arvioi, että pykälän voimassaoloa on syytä jatkaa kuitenkin niin, että sen käyttöön ottaminen vaatii hyväksymistä alla ehdotetun prosessin mukaisesti. THL on tehnyt tätä päätöksentekoa varten toimintaan ja tilojen käyttöön liittyvien riskien arviointia helpottavan työkalun ja tukee tarvittaessa arviointia omalla asiantuntemukseen.

58 e §: henkilöliikenteen velvollisuus huolehtia tartunnantorjunnasta mm. tarjoamalla asiakkaille ja osallistujille mahdollisuutta käsihygieniaan ja riittävän etäisyyden pitämiseen on tärkeä osa epidemian hallintaa kuitenkin samalla mahdollistaen toiminnan katkeamattoman jatkumisen. THL toteaa, että pykälän voimassaolon jatkaminen on perusteltua.

58 f §: mahdollisuus estää tartuntoja rajoittamalla matkustajien määrää. THL arvioi, että pykälän voimassaoloa on syytä jatkaa kuitenkin niin, että sen käyttöön ottaminen vaatii hyväksymistä alla ehdotetun prosessin mukaisesti.

58 g §: mahdollisuus estää tartuntoja estämällä tilojen käyttö kokonaan. THL arvioi, että pykälän mahdollistamisen voimassaoloa on syytä jatkaa kuitenkin niin, että sen käyttöön ottaminen vaatii hyväksymistä alla ehdotetun prosessin mukaisesti. Lisäksi THL korostaa jälleen, ettei pykälän kuvailema lista eri tiloista perustu niiden sulkemisen epidemiaa hillitsevään vaikutukseen ja että sulkupäätöstä tehtäessä tulisi nimenomaan punnita tilojen sulkemisen tartuntoja hillitsevää vaikutusta suhteessa sulkujen aikaansaamaan muuhun yhteiskunnalliseen haittaan. THL on tehnyt tätä päätöksentekoa varten toimintaan ja tilojen käyttöön liittyvien riskien arviointia helpottavan työkalun ja tukee arviointia tarvittaessa omalla asiantuntemuksellaan. THL ehdottaa, että lakiin kirjattu listaus korvattaisiin maininnalla riskiperusteisesta luokittelusta esimerkiksi seuraavasti:

”Edellä 1 momentissa tarkoitettu päätös velvoittaa tilojen hallinnasta vastaavia toimijoita niiden harjoittaessa liikunta- tai urheilutoimintaa taikka huvi- tai virkistystoimintaa toiminnan mahdollisten epidemiologisten riskien ja toisaalta toiminnan rajoittamisen aikaansaamien haittojen arvioinnin perusteella.”

58 h §: toimijan velvollisuus tehdä kirjallinen suunnitelma siitä, miten se toteuttaa 58 d:n mukaiset toimet. THL toteaa, että pykälän voimassaolon jatkaminen on perusteltua.

58 i-j §: EU:n digitaalisen koronatodistuksen kansallinen käyttö. Pykälä mahdollistaa toimijalle sille asetettujen rajoitusten soveltamisen välttämisen edellyttämällä asiakkailta ja/tai osallistujilta voimassa olevan EU:n digitaalisen koronatodistuksen (koronapassin) esittämistä, tavoitteena vähentää tartunnan riskejä. Koronapassia voi siis käyttää vain, jos rajoituksia on asetettu. Mikäli

Jari Jalava

24.7.2022

passin käytön perusteet eivät päde, ts. mikäli rokotukset eivät estä tartuntoja, valtioneuvoston on asetuksella ja THL:n antaman lausunnon perusteella kiellettävä koronapassin käyttö rajoitusten vaihtoehtona. Näin kävi vuoden 2021–2022, vaihteessa, jolloin ilmeni, etteivät nykyisin käytössä olevat rokotteet estä Omikronmuunnoksen tarttumista. Tämän jälkeen koronapassin käytölle ei ole ollut edellytyksiä.

On myös esitetty, että tilanne saattaisi muuttua uusien varianttien ilmenemisen kautta, jolloin EU-koronatodistuksen kansallinen soveltaminen voisi yhä olla hyödyllinen riskinhallintakeinona. THL pitää tätä mahdollisena, mutta vain hyvin merkittävin reunaehdoin. Jotta rokottamiseen perustuva riskien hallinta muuttuisi yhä mahdolliseksi viruksen on joko muuttuvan uudestaan siten, että tartuntoja voitaisiin nykyrokotteilla taas estää, tai käyttöön olisi saatava uudentyypiset rokotteet, jotka pystyisivät estämään omikron tartunnan ja mielellään tulevienkin muunnosten tartunnat. Ensimmäinen vaihtoehto on evolutiivisesti ja epidemiologisesti erittäin epätodennäköistä. Toisen vaihtoehdon onnistumisesta ei ole tietoa ja vaikka se onnistuisi, koko maan väestö olisi taas uudelleen laajasti rokotettava ennen kuin todistuksesta olisi uudestaan hyötyä. Tämä kestäisi helposti kuukausia, ellei pidempäänkin.

THL arvioi, että valmius EU-koronatodistuksen kaltaisen järjestelmän nopeaan käyttöönottoon varautumismielessä olisi hyvä säilyttää. Sen säilyttämiselle aktiivisesti sovellettuna nykyolosuhteissa ei sen sijaan ole osoitettavissa perusteita. Lakia olisi kuitenkin tarpeen muokata sellaiseksi, että todistus koskisi mahdollisia muita uutena ja tulevaisuudessa ilmeneviä pandemian aiheuttavia mikro-organismeja.

58 k ja l §: THL pitää pykälien voimassaolon jatkamista välttämättömänä niin kauan kuin EU:n alueella jossakin maassa edellytetään voimassa olevan koronapassin esittämistä maahantulon tai palveluiden käytön edellytyksenä.

Pykälien 58, 58 a, d, f, g, i, j ja k käyttöön ottamiseen liittyvä THL:n arvio ja ehdotus harkittavaksi muutokseksi

THL katsoo, että näiden pykälien soveltamisen on oltava toimivaltaisten viranomaisten harkinnan varassa, ja niiden olisi siksi oltava olemassa valmiiksi säädettyinä, mutta ne eivät olisi aktiivisesti käytössä, vaan aktivointi vaatisi erillisen eduskunnan päätöksen. Pykälien aktiiviseen käyttöön ottamisen olisi myös perustuttava objektiiviseen ja mahdollisimman laadukkaaseen tutkittuun tietoon perustuvaan hyötyhaitta arviointiin, jotta voidaan tosiasiallisesti arvioida, onko niiden soveltaminen (jolla rajoitetaan monia kansalaisten perusoikeuksia) välttämätöntä ja oikeasuhtaista.

THL katsoo, että laissa viitattuun toimintaan liittyvien rajoitustoimien soveltaminen yksittäisen paikallisen tai alueellisen toimivaltaisen viranomaisen itsenäisellä päätöksellä ei lain nykymuodossa voi perustua riittävässä määrin toiminnan rajoittamisen vaikutusten objektiiviseen ennakoarviointiin. Jokaisen pykälän voimaan saattamisen prosessin yhteydessä tulisi perusteellisesti arvioida ja yhtäläisesti punnita toimista syntyviä yhteiskunnallisia hyötyjä (tartuntojen torjunta ja niiden aiheuttama vakavan sairauden ja hengenvaaran ehkäisy) sekä kaikkia toimista aiheuttavia haittoja (monenlaisia taloudellisia, mielenterveydellisiä, toimeentulon ja hyvinvoinnin sekä myös terveydellisiä haittoja).

On liikaa vaadittu, että tämä vaativa ja monialainen arviointi voitaisiin tehdä jokaisessa kunnassa tai alueilla yhteismitallisesti ja objektiivisesti. THL ehdottaa siksi harkittavaksi, että pykälien soveltamisesta tehtäisiin kaksivaiheinen prosessi, jossa ensin kansallisella tasolla arvioidaan, onko

Jari Jalava

24.7.2022

syötä aktivoida pykälien soveltamisen mahdollisuus, jonka jälkeen varsinaiseen soveltamiseen liittyvä päätöksenteko olisi nykyisen käytännön mukaisesti alueellisilla toimivaltaisilla viranomaisilla. Ensimmäinen vaihe voitaisiin ehkä toteuttaa voimaansaattamislain tai mahdollisesti asetuksen kautta. THL toteaa kuitenkin, ettei sillä ole riittävää lainsäädännöllistä asiantuntemusta sen arvioimiseksi minkälainen mekanismi pykälän voimaansaattamiseksi voisi tulla kyseeseen.

Vaikutusten ennakoarvioinnissa olisi pyrittävä mahdollisimman suureen mitattavuuteen ja yhteismitallisuuteen, jotta objektiivisesti voidaan vertailla eri toimintatapojen todellista hyötyä ja vaikuttavuutta, paitsi lyhyellä, myös pitkällä tähtäimellä. Joissakin tilanteissa lyhyen ajan hyöty saattaa aiheuttaa pidemmällä ajalla suuremman ja pysyvämmän haitan, ja tämä olisi pyrittävä vaihtoehtojen arvotuksessa ja päätöksenteossa ottaa huomioon. THL esittää, että voimaansaattamisprosessiin kirjataan velvoite suorittaa arviointi pykäläkohtaisesti, ja aina käyttöönoton yhteydessä vallitsevien olosuhteiden huomioimiseksi, jotta välttämättömyys- ja oikeasuhtaisuuskriteerien täyttymisen edellytys voidaan eduskuntakäsittelyssä tosiasiallisesti varmistaa.

THL toteaa jälleen, että Tartuntatautilakiin tehdyt väliaikaiset pykälät muodostavat vaikeasti hahmotettavan kokonaisuuden, jota olisi varmasti syytä muokata, mutta laitoksen juridinen kompetenssi ei ole riittävä suoraan näitä ehdotuksia tekemään. Sen sijaan voisi harkita erillisen TT-lainsäädännön kehittämisasiantuntijaryhmän perustamista, johon THL:n lisäksi tulisi myös tartuntataudeista vastaavia lääkäreitä alueilta ja kunnista sekä AVEista.

Samoin tässä lausunnossa käsiteltävien pykälän paikka ei välttämättä ole normaalitilassa tartuntatautiin ehkäisyn perusteena olevassa Tartuntatautilaissa vaan esimerkiksi pandemialain kaltaisessa erillislainsäädännössä.

Pääjohtajan sijainen

Mika Salminen

Yksikönpäällikön sijainen

Hanna Soini